Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 0 7 2 5 2 1 2 2

JESENSKI ROK

SOCIOLOGIJA

Izpitna pola 2

Petek, 31. avgust 2007 / 90 minut

Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.

Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca).

V tej izpitni poli so štirje tematski sklopi (štiri strukturirana vprašanja), od katerih si izberite **DVA**. Odgovarjajte le na vprašanja v okviru DVEH izbranih tem.

Odgovore vpisujte v prostore, ki so za to predvideni, z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Pred njimi jasno označite naslov tematskega sklopa, ki ste si ga izbrali, in številko vprašanja, na katero odgovarjate (npr. Metode, vprašanje št. 1). Pišite čitljivo. Nečitljive rešitve in nejasni popravki se točkujejo z nič (0) točkami.

Število točk, ki jih lahko dobite, je navedeno ob vprašanjih v izpitni poli.

Vsako nalogo skrbno preberite in premislite.

Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani, od tega 1 prazno.

© RIC 2007

Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia

PRAZNA STRAN

Obrnite list.

1. DELO IN PROSTI ČAS

Vir A

Za industrijske družbe je posebej pomemben prehod od organskega časa, ki ga označujejo naravni dogodki, kot so sončev dan, lunine mene, letni čas in življenjski krog, k mehanskemu času, ki ga odmerja ura. Z mehanskim merjenjem časa ljudje niso več jedli, ko so bili lačni, in ne delali, ko se je zdanilo, temveč ko je ura odbila določeno število udarcev in ko so se njeni kazalci pomaknili na določeno številko … S pomočjo časa se uravnavajo prometni tokovi in poslovni procesi. Brez časa bi padla zasnovana storilnost dela, sodobne organizacije bi se znašle v kaosu … Vse to kaže, da se čas še posebej uporablja za uravnavanje dela in za njegovo razmejevanje od drugih dejavnosti človeka.

(Svetlik, I., in drugi (2002): Politika zaposlovanja, FDV, Ljubljana, str. 118)

Vir B

Na človeka gledajo kot na dodatek k stroju, ne pa kot na duhovno bitje. Razumejo ga kot racionalno bitje, ki bo za ustrezno nagrado lojalno in zavzeto opravljalo svoje delo…Te teorije iščejo ključ učinkovitosti organizacije predvsem v ustrezni formalni hierarhični organizacijski strukturi, delitvi dela, iskanju najboljšega načina opravljanja posameznih delovnih operacij in standardizaciji dela ter v izvajanju učinkovite kontrole v delovnem procesu.

(Gostiša, M. (1996): Participativni management, ČZP Enotnost, Ljubljana, str. 43)

Vir C

Na splošno lahko rečemo, da so različne faze industrijskega razvoja ter spremembe v gospodarskih in poklicnih strukturah nedvomno povezane z razlikami v stopnjah in oblikah sindikalnega organiziranja … V obdobju množične industrijske proizvodnje je sindikalno članstvo naglo naraščalo. Množice fizičnih delavcev iz »nosilnih« industrij so se tedaj praviloma združevale v splošne oziroma panožne sindikate … Zdi se, da so se ob koncu 20. stoletja tradicionalni obrazci interesnega organiziranja ponudnikov delovne sile, izvajalcev odvisnega dela, dokončno zgodovinsko izčrpali.

(Stanojević, M. (1996): Socialno partnerstvo, ČZP Enotnost, Ljubljana, str. 16)

Vprašanja:

1. Kaj je značilno za delo v predindustrijskih in kaj v industrijskih družbah? Navedite in kratko pojasnite dve razliki. Pomagajte si z virom A.

   (4 točke)

2. Poimenujte organizacijo dela, ki je opisana v viru B, in ugotovite, za katero tehnologijo je značilna.

   (2 točki)

3. Pojasnite odnos do dela in doživljanje dela ob uporabi tehnologije, ki ste jo prepoznali v viru B.

   (3,5 točke)

4. Kaj je bifurkacija delovne sile in za kateri tehnologiji je značilna?

   (3 točke)

5. Kateri je temeljni cilj delovanja sindikata in kateri sredstvi uporablja za dosego tega cilja? (Vir C)

   (2 točki)

6. Pojasnite dva vzroka za upad članstva v sindikatih v gospodarsko razvitih (post)industrijskih družbah.

   (3 točke)

2. ETNIJA, NAROD, NACIJA

Vir A

Med pojmoma etnična skupnost in narod je precejšnja razlika. Etnična skupnost je skupnost ljudi na določenem ozemlju, ki imajo skupen jezik. Za narod pa je bistvena zavest o lastni identiteti, o kontinuiteti zgodovine in kulture in običajno tudi o politični identiteti skupnosti. Narodi so se začeli razvijati v Evropi v …

(Človek in družba, Velika ilustrirana enciklopedija, MK, Ljubljana, 1986, str. 84)

Vir B

Današnja prebivalstvena podoba je torej nedvomno povsem različna od etnične podobe nekdanje Amerike. Proti koncu 18. stoletja so bile mlade ZDA, sestoječe iz nekdanjih britanskih kolonij, naseljene predvsem s prebivalci britanskega rodu, Indijanci in črnci (svobodnimi in sužnji). V 19. stoletju so se v Ameriko doselili priseljenci iz drugih delov Evrope in postopno spreminjali vzorec in nagibe ameriške kulture. ZDA so tedaj delovale kot »melting pot« in »stalile« evropsko emigracijo v »ameriško nacijo«.

(Meršol, M. (1994): Kdo je danes Američan, Teorija in praksa, št. 1/2, Ljubljana, str. 88)

Vir C

V času apartheida, ki so ga uvedli po drugi svetovni vojni, so prebivalstvo Južnoafriške republike razvrstili v štiri »registracijske skupine«: belih potomcev evropskih priseljencev (imigrantov) je bilo 4,5 milijona, 2,5 milijona je bilo tako imenovanih »obarvanih ljudi« (njihovi predniki so bili tako beli kot črni), približno 1 milijon ljudi je bilo potomcev azijskih priseljencev, 23 milijonov pa je bilo črnih Afričanov. Pierre van den Berghe je ugotavljal, da so se v času apartheida izoblikovale tri ravni segregacije: mikrosegregacija (segregacija tako imenovanih javnih prostorov), mezzosegregacija (segregacija urbanih prostorov v urbanih naseljih) in makrosegregacija (segregacija celih teritorijev).

(Giddens, A. (1996): Sociology, Polity Press, Cambridge, str. 266)

Vprašanja

1. Kdaj (približno) so se začeli v Evropi razvijati narodi? (Vir A)

(1 točka)

2. Navedite in na kratko pojasnite dva družbena procesa oziroma dejavnika, ki sta vplivala na izoblikovanje modernih evropskih narodov.

(4 točke)

3. Vir A zatrjuje, da je za narod značilna zavest o politični identiteti skupnosti. V katerih težnjah se izraža ta zavest?

(2 točki)

4. O katerem načinu (»vzorcu«) oblikovanja nacij govori vir B?

(1 točka)

5. Navedite in na kratko pojasnite še dva načina oblikovanja nacij (nacionalnih držav).

(3 točke)

6. S katero politično ideologijo in gibanjem je povezano nastajanje nacionalnih držav?

(1 točka)

7. V prejšnjem vprašanju omenjena ideologija in gibanje ima lahko različna pomena. Navedite ju in na kratko pojasnite.

(3 točke)

8. Kaj je segregacija? Kako na splošno imenujemo ideologijo, s katero so upravičevali vrsto segregacije, opisano v viru C, in kaj je zanjo značilno?

(2,5 točke)

3. DRUŽBENA NEENAKOST IN MOBILNOST

Vir A

Gerald in Ellen Eatons sta zakonski par srednjih let, ki živi v predmestju Bostona, nedaleč od kraja, kjer sta bila rojena. Poročila sta se stara nekaj manj kot trideset let, po končanem študiju na univerzah Princeton in Yale. Dve leti kasneje sta se jima rodili dvojčici, leto zatem še sin. Pred rojstvom otrok je žena delala kot urednica v knjižni založbi, kasneje se je ukvarjala z delovanjem v dobrodelnih organizacijah in se posvetila vodenju družinskega gospodinjstva, v katerem sta z možem kot pomoč najela še guvernanto, čistilko in vrtnarja. Gerald Eatons vodi investicijski oddelek velike banke, ki jo je ustanovil njegov ded.

(Curry, T., in drugi (1997): Sociology for the twenty-first Century, Prentice Hall, Upper Saddle River, str. 163)

Vir B

… domneva, da so postali rutinski beli ovratniki del proletariata in jih ni več mogoče prištevati k srednjemu razredu. Najpogosteje povezujemo to stališče z marksističnimi sociologi, za katere je bila vprašljiva domneva, da je delavski razred tisti del prebivalstva, ki v kapitalističnih družbah naglo upada. Po njihovem mnenju se rutinski nemanualni delavci le malo razlikujejo od manualnih delavcev: niti nimajo v lasti proizvajalnih sredstev niti za kapitaliste ne opravljajo pomembnih nadzornih funkcij. Britanska marksista Westergaard in Reslerjeva sta na primer ocenila, da so moški administrativni delavci v letih 1913–1914 zaslužili 122 odstotkov povprečne mezde manualnega delavca, leta 1971 pa je ta številka padla na 96 odstotkov. Sklepala sta, da so, vsaj glede na zaslužke, moški administrativni delavci in prodajalci »zdaj zanesljivo med široko množico navadnih delavcev in kajpada pogosto precej pri dnu strukture«.

(Haralambos, M., in Holborn, M. (1999): Sociologija. Teme in pogledi, DZS, Ljubljana, str.73)

Vir C

Razmejitev med kastami se v veliki meri ohranja z nadzorovanjem poročanja. Če bi ne bilo teh omejitev, bi se pojavil problem, kateri kasti naj pripadajo potomci različnih staršev. Ali naj v primeru razlik v pripadnosti zakonsko ženo sprejmejo v kasto moža ali obratno? Takim problemom, ki bi se nujno pojavili, so se preprosto izognili s celovitim sistemom prepovedi seksualnih stikov in porok med pripadniki različnih kast. Noben potencialni seksualni partner tako ni mogel realizirati svoje socialne mobilnosti s pomočjo poroke, otroci so vedno nasledili kasto svojih staršev.

(Curry, T., in drugi (1997): Sociology for the Twenty-first Century, Prentice Hall, Upper Saddle River, str. 157)

Vprašanja:

1. Kateremu sloju v ZDA pripada v viru A opisana družina?

(1 točka)

2. Utemeljite svoj odgovor na prvo vprašanje z dvema značilnostma življenja družine, ki ste ju razbrali iz vira A.

(3 točke)

3. Kako imenujemo v viru B opisane spremembe v položaju srednjih slojev v sodobnih družbah?

(1 točka)

4. Kako imenujemo spremembe, s katerimi postaja delavski razred vedno bolj podoben srednjemu razredu in kaj te spremembe vključujejo?

(3 točke)

5. Po čem se razredna družba razlikuje od drugih oblik družbene razslojenosti? Navedite in na kratko opišite dve razliki. Pomagajte si z virom C.

(3 točke)

6. Na kratko predstavite Marxovo razlago vzrokov in posledic razslojevanja družbe.

(4,5 točke)

7. Katere so temeljne novosti Dahrendorfove razlage v primerjavi z Marxovo?

(2 točki)

4. DRUŽINA

Vir A

Poleg tega, da je rodnost v Sloveniji padla pod nivo enostavnega obnavljanja prebivalstva in da se še znižuje, se kažejo tudi znaki homogenizacije v velikosti družine njenih prebivalcev. Takšno sliko nudijo rezultati analize na mikro nivoju. Kažejo na splošno majhno motiviranost prebivalstva za rojevanje večjega števila otrok. Velika večina oseb, zajetih v raziskavo, namreč izraža normo majhne družine (z največ dvema otrokoma) in šibke želje po večjem številu otrok.

(Černič Istenič, M. (1994): Rodnost v Sloveniji, ZPS, Ljubljana, str. 127)

Vir B

Tako funkcionaliste kot novo desnico je mogoče obtožiti, da imajo zelo idealizirano predstavo o življenju v nuklearnih družinah. Večinoma se ne trudijo posebno, da bi dejansko preučevali družinsko življenje, in preprosto predpostavljajo njegovo milino in brezskrbnost. To podobo topline so razbili sociologi in psihiatri, ki so preučevali nekatere manj prijetne vidike življenja v družinah.

(Haralambos, M., in Holborn, M. (1999): Sociologija. Teme in pogledi, DZS, Ljubljana, str. 389)

Vir C

Zaposlitev žensk je ženskam prinesla večjo avtonomijo, s čimer se je močno zamajal (ni še povsem razpadel) nekdanji patriarhalni družinski vzorec in s tem predstava o »funkcionalni« delitvi ženskih in moških družinskih vlog na »ekspresivne« (ženske) in »instrumentalne« (moške).

(Ule, M. (1993): Psihologija vsakdanjega življenja, ZPS, Ljubljana, str. 176, 177)

Vprašanja:

1. Katera funkcija družine je omenjena v viru A?

(1 točka)

2. Katere so še druge funkcije družine? Navedite jih in na kratko razložite.

(4,5 točke)

3. Pojasnite en razlog za to, da ljudje niso motivirani za rojevanje večjega števila otrok.

(2 točki)

4. Opredelite nuklearno (jedrno) družino, ki jo omenja vir B.

(1 točka)

5. Navedite, kaj je mišljeno z »manj prijetnimi vidiki življenja v družinah« in pojasnite dva možna vzroka zanje. (Vir B)

(4 točke)

6. Pojasnite, kaj pomeni »ekpresivna« ženska vloga in »instrumentalna« moška vloga. (Vir C)

(2 točki)

7. Navedite in na kratko pojasnite tip delitve vlog v družinah, ki naj bi ga vzpodbudilo zaposlovanje žensk. Pomagajte si z virom C.

(3 točke)